

4. Tot slot

Tijdens onze sessie op de HSN-conferentie zullen we de resultaten van onze bevestigingen en de gebruikte materialen presenteren. Ook zullen we ingaan op de kennisontwikkeling rondom de verschillende thema's die we in kaart hebben kunnen brengen naar aanleiding van de *mindmaps*.

Referenties

- Guthrie, J.T., L.W. Hoa, A. Wigfield, S.M. Tonks, N.M. Humenick & E. Little (2007). "Reading motivation and reading comprehension growth in the later elementary years". In: *Contemporary Educational Psychology*, 32, p. 282-313.
- Nielen, T. & A. Bus (2015). "Bibliotheek op School onder de loep: leesmotivatie stimuleren". In: *JSW*, 99 (8), p. 6-9.

Ronde 3

Alois Ruitenbeek & Sylvia Bacchini
 Contact: alois58@gmail.com
s.bacchini@chello.nl

Taalmozaïek: taal en kennis van de wereld voor jonge kinderen

1. Inleiding

Taalmozaïek is een programma voor peuters en kleuters waarmee ze snel veel taal leren, ingebed in een hoogwaardig aanbod van kennis van de wereld. Taal en kennis gaan daarbij hand in hand.

Peuters en kleuters zijn nieuwsgierig en willen de wereld om zich heen begrijpen. *Taalmozaïek* biedt kennis die voor hen relevant is, over peuter- en kleuterdingen en over onderwerpen als 'natuur', 'techniek' en 'samenleving', op een voor jonge kinderen begrijpelijke en aansprekende manier. *Taalmozaïek* is speels, maar niet kinderachtig. Jonge kinderen kunnen, op hun niveau, veel kennis van de wereld verwerven.

Het woordenschaatanbod van *Taalmozaïek* bestaat uit 4500 woorden, verdeeld over drie jaar: 'peuters', 'groep 1' en 'groep 2'. *Taalmozaïek* richt zich op de hele taal: op

‘woordenschat’, ‘mondelinge taalvaardigheid’ en ‘verhaalbegrip’. In een planmatig aanbod van activiteiten worden daartoe verschillende didactieken en werkvormen ingezet. Elke dag weet de leerkracht wat ze onderwijst en hoe ze dat kan doen.

2. Doelgroep en doel

Taalmozaïek is bestemd voor kinderen met taal- en/of kennisachterstanden, omdat ze anderstalig zijn of afkomstig zijn uit gezinnen met een lage SES. Vaak is sprake van een combinatie van factoren: migrantenkinderen met laagopgeleide ouders die opgroeien in achterstandswijken (Hoff 2013).

De verschillen in taal en kennis die kinderen vóór hun vierde jaar van hoog- of laagopgeleide ouders meekrijgen zijn enorm (Hart & Risley 1991). Juist daarom is een hoogwaardig leerstofaanbod, met veel kennis van de wereld en de taal die bij daar bij hoort, zo belangrijk. Bij deze doelgroep geldt: wat niet wordt onderwezen, wordt niet geleerd. Het doel van *Taalmozaïek* is het zo vroeg mogelijk wegwerken van achterstanden in taal en kennis bij de doelgroepkinderen.

3. Leerstofaanbod en organisatie

Het woordenschataanbod van *Taalmozaïek* is gebaseerd op ‘de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters’ (Mulder, Timman & Verhallen 2009) en ‘de Woordenlijst Amsterdamse Kinderen’ (Kuiken & Droge 2010), aangevuld met woorden die relevant zijn in de context van het kennisaanbod.

Het leerstofaanbod is in een doorgaande leerlijn, verdeeld over drie leerjaren: ‘peuters’, ‘groep 1’ en ‘groep 2’. Per leerjaar zijn de woorden verdeeld over thema’s die gekozen zijn op basis van kennisdomeinen. Zo zijn er thema’s als ‘eten en drinken’, ‘kleding en uiterlijk’, ‘bouwen en wonen’ en ‘ziek en gezond’.

Binnen elk thema zijn de themawoorden per dag geclusterd. Bij de peuters zijn dat ongeveer acht woorden per dag; in groep 1 en 2 ongeveer elf woorden per dag. Gedurende vier dagen per week (van maandag tot en met donderdag) wordt dagelijks een nieuwe woordcluster geleerd, en vrijdag is ‘herhaaldag’. Per dag is de leerkracht ongeveer één tot tweeëneenhalf uur bezig met *Taalmozaïek*, afhankelijk van het aantal activiteiten dat uitgevoerd wordt.

4. Didactiek en werkvormen

Het kernpunt van de aanpak in *Taalmozaïek* is het herhaald aanbieden van woorden en kennis tijdens verschillende activiteiten in de loop van de dag. Aan het begin van elke dag worden nieuwe woorden en kennis aangeboden in 'de taalkring'. In 'de taalkring' krijgen alle kinderen tegelijk dezelfde stof aangeboden in een vorm van directe instructie. De nieuwe woorden en kennis zijn ingebed in een gebeurtenis die de leerkracht naspeelt (Nelson 1996). De leerkracht speelt bijvoorbeeld een operatie na met een pop (groep 2). De kinderen krijgen te zien en te horen hoe een chirurg in een operatiekamer een patiënt opereert en wat daar allemaal aan te pas komt. Woorden als *chirurg*, *plaatsvinden*, *jodium*, *ontsmetten* en *narcose* krijgen daarin betekenis. 'De taalkring' is het fundament van de dag. Er ontstaat een gelijk speelveld van gedeelde kennis voor alle kinderen.

In de loop van de dag zijn er verschillende vervolgactiviteiten waarin de taal en kennis herhaald en verdiept worden en waarin ruimte is voor differentiatie. Tijdens het spelen/werken wordt in 'de kleine kring' gewerkt aan mondelinge taalvaardigheid: 'vertellen', 'formuleren' en 'redeneren'. Daarbij wordt de didactiek van interactief taalonderwijs ingezet. Op overgangsmomenten, als kinderen in 'de grote kring' zitten, wordt de nieuwe woordenschat gememoriseerd aan de hand van woordspelletjes. Deze zijn gebaseerd op principes uit de cognitieve psychologie (Schneider & Pressley 2010). Verder zijn er activiteiten met prentenboeken, teken- en knutselactiviteiten en bewegingsactiviteiten. Bij alle activiteiten is de verwerving van taal het uitgangspunt. Taal staat centraal.

5. Ontwikkeling en scholing

Drie jaar geleden is begonnen met de ontwikkeling van *Taalmozaïek*, samen met OBS Het Mozaïek in Arnhem. Het Mozaïek is een landelijk bekende, excellente school. Tegelijk met de ontwikkeling is gestart met de uitvoering van het programma en werden de leerkrachten geschoold in werken met het programma. Op basis van feedback van de leerkrachten zijn activiteiten aangepast en verbeterd. Er is een pilot uitgevoerd, waarbij op vijf andere scholen zes weken met het programma is gewerkt. Het ontwikkeltraject heeft geleid tot een programma dat werkt in de klas en waar leerkrachten, kinderen en ouders enthousiast over zijn.

Voor de invoering van *Taalmozaïek* op scholen is er een tweejarig scholingstraject dat bestaat uit teambijeenkomsten met uitleg over de verschillende onderdelen van het programma en een trainingsdeel met coaching op de werkvloer. Bij het trainen van 'de taalkring' is veel aandacht voor de combinatie van taalaanbod en kennisvergroting, voor de aard van het taalaanbod en voor de manier waarop kinderen in activiteiten

betrokken worden. Bij het trainen van ‘de kleine kring’ wordt ingegaan op hoe je jonge kinderen aan de praat krijgt en houdt, en hoe je in gesprekken talige feedback geeft en *scaffolding* toepast.

6. Onderzoek naar effectiviteit

Taalmozaïek vraagt om een goed scholingsniveau van de leerkrachten en inzet van het team en de directie. Deze inspanningen worden geleverd met de verwachting dat een behoorlijke leerwinst met het programma behaald wordt. Daarom willen we die leerwinst vanaf het begin ook meten. Hiervoor is het afgelopen schooljaar gestart met een pilotonderzoek op OBS Het Mozaïek, waarbij het eerste doel is om betrouwbare toetsen voor de aangeboden woorden tot stand te brengen. Een tweede doel is om na te gaan in hoeverre het aanbieden van het programma leidt tot de groei van de Nederlandse taalvaardigheid, gemeten met landelijk genormeerde toetsen. De planning hiervoor strekt zich uit over een langere termijn, waarbij voortgebouwd zal worden op de resultaten die de pilot oplevert.

Er zijn twee woordenschattoetsen ontwikkeld: één voor het meten van de passieve en één voor het meten van de actieve woordkennis. De passieve woordenschattoets volgt het format van de PPVT. Dat wil zeggen dat het kind uit vier afbeeldingen de afbeelding moet aanwijzen die past bij het genoemde woord. Voor de actieve woordenschattoets is gekozen voor een toetsvorm die is afgeleid van de zogenaamde *active recall* die Laufer en Goldstein (2004) toepasten voor volwassen tweedetaalleerders. Het kind krijgt een afbeelding te zien en moet dan het juiste woord noemen. Als dat niet meteen lukt, biedt de toetsassistente, afhankelijk van het item, de eerste klank of de eerste twee of drie klanken van het woord aan. Als het kind het woord zelf noemt zonder deze steun, krijgt het twee punten; met steun één punt. Met deze ondersteuning is wellicht beter in beeld te brengen welke stappen het kind zet in de ontwikkeling van zijn woordenschat.

In het afgelopen schooljaar zijn de woordenschattoetsen op bovenbeschreven wijze afgenomen bij 68 leerlingen van groep 1 en 2. Op het moment van het schrijven van deze tekst zijn er nog geen resultaten bekend. Op de HSN-conferentie zal hierover verslag gedaan worden.

Referenties

- Hart, B. & T.R. Risley (1991). *Meaningful differences in the everyday experience of young American children*. Baltimore: Brookes.
- Hoff, E. (2013). “Interpreting the early language trajectories of children from low-SES

- and language minority homes: implications for closing achievements gaps". In: *Developmental Psychology*, 49 (1), p. 4-14.
- Laufer, B. & Z. Goldstein (2004). "Testing vocabulary knowledge: Size, strength, and computer adaptiveness". In: *Language Learning*, 54, p. 469-523.
- Kuiken, F. & S. Droge (z.d.). 'Woordenlijst Amsterdamse Kinderen'. Online raadpleegbaar op: <http://www.digiwak.nl>.
- Mulder, F., Y. Timman & S. Verhallen (2009). 'Handreiking bij de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters'. Amsterdam: Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Anderstaligen.
- Nelson, K. (1996). *Language in Cognitive Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schneider, W. & M. Pressley (2010). *Memory Development Between Two and Twenty*. New York: Psychology Press.

Ronde 4

Lieve Van Severen & Sanne Feryn
 Odisee, campus Aalst
 Contact: lieve.vanseveren@odisee.be
sanne.feryn@odisee.be

Kaatje Klank houdt van 'bloot'... ik bedoel 'brood'. Een wetenschappelijk gebaseerde taalmethodiek om het klankbewustzijn en de articulatievaardigheden te stimuleren in de kleuterklas

1. Inleiding

Dat kleuteronderwijzers belangrijke taalcrachten zijn, hoeven we je niet te vertellen, maar er is nog marge voor verbetering, stelt de Nederlandse onderzoeker Tjalling Brouwer (2014). Taaldocenten en pedagogen van de opleiding 'Bachelor in het onderwijs: kleuteronderwijs' (Odisee) voeren op dit moment onderzoek op een belangrijk domein dat hij aanstipt: 'de auditieve vaardigheden' en 'het klankbewustzijn' als basis voor 'ontluiken-

